

دانشکده‌ی اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی جمعیت‌شناسی

مطالعه‌ی الگوی فضایی شیوع ازدواج در بین زنان کمتر از ۲۰ سال و فرزندآوری آنان

به کوشش

اسماء زارع

استاد راهنما

دکتر محمد تقی ایمان

شهریور ۱۳۹۲

رسالة محمد

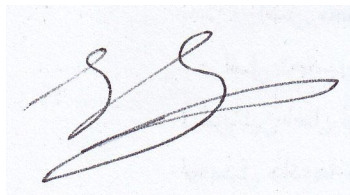
به نام خدا

اظہار نامہ

اینجانب اسماء زارع دانشجوی رشته‌ی علوم اجتماعی گرایش جمعیت‌شناسی دانشکده‌ی اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی اظہار می‌کنم که این پایان‌نامہ حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظہار می‌کنم که تحقیق موضوع پایان‌نامہ‌ام تکراری نیست و تعهد می‌نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین‌نامہ مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضا :

به نام خدا

مطالعه الگوی فضایی شیوع ازدواج در بین زنان کمتر از ۲۰ سال و فرزندآوری آنان

به کوشش
اسماء زارع

پایان نامه

ارایه شده به معاونت تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی
جمعیت‌شناسی

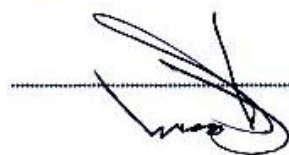
از دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته‌ی پایان‌نامه با درجه: عالی

دکتر محمدتقی ایمان، استاد بخش جامعه‌شناسی (استاد راهنما).....

دکتر علی گلی، استادیار بخش جامعه‌شناسی (استاد مشاور).....

دکتر علی‌یار احمدی، استادیار بخش جامعه‌شناسی (داور داخلی).....

شهریور ماه ۱۳۹۲

تقدیم به

همسر مهربانم

به پاس قلب آکنده از عشق و معرفت

و به خانواده عزیزم

به پاس محبت‌های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی‌کند.

سپاسگزاری

سپاس خدایی را که جهان را با همه‌ی شگفتی‌هایش آفرید و روح را که ودیعه‌ای است از جانب حضرتش زینت‌بخش کالبد خاکی موجودات زنده قرار داد و عقل را در وجود آدمی که از دیگر موجودات کامل‌تر است، ودیعه نهاد تا چراغ راه و وسیله نجات او از گمراهی گردد، و قلم را که سرشتش نوشتن است، ابزار کامل و وسیله‌ی نقل افکار او قرار داد.

طی شدن این مسیر، مرهون لطف و همراهی بسیاری است که این قلم و صفحه تنها شماری از آنان را تصویرگر است:

استاد راهنمای این پایان نامه، جناب آقای دکتر محمد تقی ایمان، که در طول این کار، با سعه‌ی صدر جوابگوی پرسش‌های بیشمار من بودند و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند. استاد با کمالات و شایسته؛ جناب آقای دکتر علی گلی که با حسن خلق و فروتنی از هیچ کمکی در این عرصه دریغ ننمودند و در تمام مراحل نگارش این رساله مرا راهنمایی نموده‌اند. در پایان مراتب تشکر و قدردانی خود را به عزیزان دیگری که به انحاء مختلف در انجام این پژوهش یاریم نمودند، سپاسگزارم.

چکیده

مطالعه الگوی فضایی شیوع ازدواج در بین زنان کمتر از ۲۰ سال و فرزندآوری آنان

به کوشش

اسماء زارع

ازدواج مبنای تشکیل خانواده به عنوان اولین و مهمترین واحد اجتماعی است. زمان وقوع ازدواج (سنی که در آن ازدواج اتفاق می‌افتد)، تأثیر بلافصل و بدون واسطه‌ای را بر باروری اعمال می‌کند. معمولاً ازدواج‌های زودرس یا سنین پایین شروع ازدواج، با میزان باروری ارتباط مستقیم دارد. مطالعه حاضر به مسئله شیوع ازدواج در بین زنان کمتر از ۲۰ سال و فرزندآوری آنان در سطح شهرستانی از بُعد فضایی نظر افکنده است. این مطالعه با استفاده از داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ انجام گرفته است. جهت بررسی رابطه معناداری بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون، آزمون T مستقل، تحلیل مسیر و تحلیل رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. سپس از شاخص خودهمبستگی فضایی (موران) و شاخص محلی پیوند فضایی (لیسا) برای نشان دادن تغییرات و گرایش و عدم گرایش شهرستان‌ها به تشکیل خوشه‌های هم‌جوار، استفاده شده است. نتایج آزمون T نشان می‌دهد که نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان در مناطق روستایی بالاتر از مناطق شهری است و شاهد گرایش شهرستان‌ها به تشکیل خوشه‌های هم‌جوار در زمینه نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان در مناطق روستایی هستیم. بین سطح توسعه یافتگی اقتصادی-اجتماعی شهرستان‌ها و نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان رابطه و همبستگی منفی وجود دارد و شاهد گرایش شهرستان‌ها به همگن شدن در زمینه نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان هستیم. بین درصد شهرنشینی و نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان رابطه و همبستگی منفی وجود دارد و توزیع فضایی آن‌ها در سطح کشور یک توزیع نیمه یکنواخت است. نتایج ضریب همبستگی نشانگر آن است که با افزایش درصد سطح تحصیلات و اشتغال زنان از نرخ ازدواج دختران نوجوان و فرزندآوری آنان کاسته می‌شود. بین نرخ ازدواج دختران نوجوان و میزان فرزندآوری آنان در مناطق مختلف کشور رابطه و همبستگی مثبت وجود دارد و شاهد گرایش شهرستان‌ها به تشکیل خوشه‌های هم‌جوار در زمینه این دو متغیر هستیم. نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد که متغیرهای نرخ ازدواج دختران نوجوان و سطح تحصیلات دیپلم زنان نوجوان مجموعاً ۵۹ درصد از تغییرات میزان فرزندآوری زنان نوجوان را تبیین می‌کند.

واژگان کلیدی: ازدواج دختران نوجوان، فرزندآوری، توسعه یافتگی، شهرنشینی، تحصیلات، اشتغال، توزیع فضایی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه

۲	۱-۱- کلیات.....
۳	۲-۱- بیان مسئله.....
۶	۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۶	۴-۱- اهداف تحقیق.....
۶	۱-۴-۱- هدف کلی.....
۷	۲-۴-۱- اهداف جزئی.....

فصل دوم: پیشینه تحقیق

۹	۱-۲- مقدمه.....
۹	۲-۲- مروری بر تحقیقات داخلی و خارجی.....
۹	۱-۲-۲- تحقیقات داخلی.....
۱۷	۲-۲-۲- تحقیقات خارجی.....

فصل سوم: مبانی نظری تحقیق

۲۷	۱-۳- مروری بر نظریات موجود.....
۲۷	۱-۱-۳- نظریات مرتبط با سن ازدواج.....
۲۷	۱-۱-۱-۳- نظریه‌های اقتصادی.....
۲۸	۲-۱-۱-۳- نظریه‌های جامعه‌شناختی.....
۲۸	۳-۱-۱-۳- نظریه‌های جمعیت‌شناختی.....
۲۹	۴-۱-۱-۳- نظریه نوسازی.....

۳۰ نظریه مبادله ۵-۱-۱-۳
۳۱ نظریه برابری جنسیتی ۶-۱-۱-۳
۳۲ نظریات مرتبط با باروری ۲-۱-۳
۳۲ نظریه‌های اقتصادی ۱-۲-۱-۳
۳۳ نظریه‌های اجتماعی و فرهنگی ۲-۲-۱-۳
۳۴ نظریه کالدول ۱-۲-۲-۱-۳
۳۵ نظریه کول ۲-۲-۲-۱-۳
۳۶ نظریه دیویس و بلیک ۳-۲-۲-۱-۳
۳۸ چارچوب نظری تحقیق ۲-۳
۳۸ مدل تجربی تحقیق ۳-۳
۳۹ فرضیات تحقیق ۴-۳

فصل چهارم: روش تحقیق

۴۱ مقدمه ۱-۴
۴۱ روش تحقیق ۲-۴
۴۲ ابزار جمع‌آوری داده‌ها ۳-۴
۴۲ جامعه آماری ۴-۴
۴۲ واحد تحلیل ۵-۴
۴۳ قلمرو زمانی و مکانی ۶-۴
۴۳ حجم نمونه ۷-۴
۴۳ تکنیک‌های آماری تحلیل داده‌ها ۸-۴
۴۳ تحلیل مدل خودهمبستگی فضایی و محلی ۱-۸-۴
۴۵ شاخص موران ۲-۸-۴
۴۶ شاخص محلی پیوند فضایی (لیسا) ۳-۸-۴
۴۶ تعریف نظری و عملیاتی متغیرها ۹-۴
۴۶ متغیرهای مستقل ۱-۹-۴
۴۸ متغیر وابسته ۲-۹-۴

فصل پنجم: یافته‌های تحقیق

۵۰ ۱-۵- آمار توصیفی
۶۶ ۲-۵- آمار استنباطی و مکانی
۹۰ ۳-۵- تحلیل مسیر

فصل ششم: بحث و نتیجه‌گیری

۱۰۹ ۱-۶- مقدمه
۱۱۱ ۲-۶- نتایج فرضیات
۱۲۱ ۳-۶- پیشنهادات تحقیق
۱۲۱ ۴-۶- محدودیت‌های تحقیق

فهرست منابع و مآخذ

۱۲۲ منابع فارسی
۱۲۶ منابع انگلیسی

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

جدول ۴-۱: انواع الگوهای توزیع فضایی پدیده‌های زمین مرجع.....	۴۵
جدول ۴-۲ عناوین و وزن شاخص‌ها جهت تعیین درجه توسعه یافتگی شهرستان‌های کشور.....	۴۷
جدول ۵-۱ درصد زنان حداقل یکبار ازدواج کرده (کشور به تفکیک استان).....	۵۲
جدول ۵-۲ درصد ازدواج زنان نوجوان (کشور به تفکیک استان)	۵۵
جدول ۵-۳ میزان باروری ویژه گروه سنی ۱۹-۱۰ سال (کشور به تفکیک استان).....	۵۸
جدول ۵-۴ درصد تحصیلات زنان ۱۹-۱۰ ساله کل کشور (به تفکیک استان).....	۶۱
جدول ۵-۵ درصد اشتغال زنان ۱۹-۱۰ ساله در مناطق مختلف کشور	۶۴
جدول ۵-۶ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین سطح توسعه یافتگی اقتصادی - اجتماعی شهرستان‌ها و نرخ ازدواج دختران نوجوان.....	۶۶
جدول ۵-۷ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین درصد تحصیلات دختران نوجوان و نرخ ازدواج دختران نوجوان در مناطق مختلف کشور.....	۷۰
جدول ۵-۸ آزمون رابطه نرخ ازدواج دختران نوجوان در مناطق روستایی و شهری.....	۷۲
جدول ۵-۹ شاخص خودهمبستگی فضایی در سرشماری ۱۳۸۵ به تفکیک مناطق شهری و روستایی	۷۳
جدول ۵-۱۰ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین درصد اشتغال زنان نوجوان و نرخ ازدواج دختران نوجوان در مناطق مختلف کشور.....	۷۵
جدول ۵-۱۱ ضریب همبستگی بین درصد شهرنشینی و نرخ ازدواج دختران نوجوان.....	۷۶
جدول ۵-۱۲ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین سطح توسعه یافتگی اقتصادی - اجتماعی شهرستان‌ها و فرزندآوری زنان نوجوان	۷۷
جدول ۵-۱۳ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین درصد تحصیلات دختران نوجوان و میزان فرزندآوری زنان نوجوان در مناطق مختلف کشور.....	۸۱

- جدول ۵-۱۴ آزمون رابطه میزان فرزندآوری زنان نوجوان در مناطق روستایی و شهری..... ۸۴
- جدول ۵-۱۵ شاخص خودهمبستگی فضایی در سرشماری ۱۳۸۵ به تفکیک مناطق شهری و روستایی..... ۸۵
- جدول ۵-۱۶ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین درصد پایین اشتغال زنان نوجوان و میزان فرزندآوری زنان نوجوان در مناطق مختلف کشور..... ۸۶
- جدول ۵-۱۷ ضریب همبستگی بین درصد شهرنشینی و فرزندآوری نوجوان..... ۸۷
- جدول ۵-۱۸ نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین نرخ ازدواج دختران نوجوان و میزان فرزندآوری زنان نوجوان در مناطق مختلف کشور..... ۸۹
- جدول ۵-۱۹ عناصر متغیرهای زمینه‌ای درون معادله برای پیش‌بینی متغیر میانی نرخ ازدواج دختران نوجوان در سطح شهرستان‌ها..... ۹۱
- جدول ۵-۲۰ عناصر متغیرهای مستقل و زمینه‌ای درون معادله برای پیش‌بینی فرزندآوری زنان نوجوان در سطح شهرستان‌های کشور..... ۹۲
- جدول ۵-۲۱ میزان تأثیر مستقیم، غیر مستقیم و کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته فرزندآوری زنان نوجوان..... ۹۳

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۴۴	شکل ۱-۴ انواع الگوهای توزیع فضایی پدیده‌های زمین مرجع.....
۵۳	شکل ۱-۵ توزیع فضایی کل زنان ازدواج کرده در کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۵۶	شکل ۲-۵ توزیع فضایی درصد ازدواج دختران در کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
	شکل ۳-۵ توزیع فضایی میزان باروری ویژه گروه سنی ۱۹-۱۰ ساله در مناطق مختلف کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۵۹	شکل ۴-۵ توزیع فضایی سطح تحصیلات زنان ۱۹-۱۰ ساله کل کشور.....
۶۲	شکل ۵-۵ توزیع فضایی درصد اشتغال زنان نوجوان ۱۹-۱۰ ساله در مناطق مختلف کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۶۵	شکل ۶-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان با سطح توسعه یافتگی اقتصادی - اجتماعی سال ۱۳۸۵.....
۹۴	شکل ۷-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان و درصد تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم کل کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۹۵	شکل ۸-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان روستایی و درصد تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم زنان نوجوان بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۹۶	شکل ۹-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان و درصد تحصیلات عالی زنان نوجوان در مناطق مختلف کشور.....
۹۷	شکل ۱۰-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان در مناطق شهری و روستایی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۷۴	شکل ۱۱-۵ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان و درصد اشتغال زنان نوجوان در مناطق مختلف کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵.....
۹۸	

- شکل ۵-۱۲ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان و درصد شهرنشینی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۹۹
- شکل ۵-۱۳ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان با سطح توسعه یافتگی اقتصادی - اجتماعی سال ۱۳۸۵ ۱۰۰
- شکل ۵-۱۴ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد بی سواد و تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم کل کشور بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۱
- شکل ۵-۱۵ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد بی سواد و تحصیلات زیردیپلم زنان شهری بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۲
- شکل ۵-۱۶ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد تحصیلات زیردیپلم، دیپلم و سایر گروه‌های تحصیلی زنان نوجوان روستایی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۳
- شکل ۵-۱۷ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد تحصیلات عالی زنان نوجوان در محدوده کل کشور و مناطق شهری بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۴
- شکل ۵-۱۸ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان در مناطق شهری و روستایی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۸۵
- شکل ۵-۱۹ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد اشتغال زنان نوجوان در کل کشور و مناطق روستایی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۵
- شکل ۵-۲۰ توزیع فضایی میزان فرزندآوری زنان نوجوان و درصد شهرنشینی بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۶
- شکل ۵-۲۱ توزیع فضایی نرخ ازدواج دختران نوجوان و میزان فرزندآوری زنان نوجوان بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ۱۰۷
- شکل ۵-۲۲ نمودار مدل تحلیل مسیر ۹۲

فصل اول

مقدمه

۱-۱- کلیات

ازدواج یکی از وقایع مهم حیاتی است که از نظر اجتماعی بعنوان پیوندی با ثبات بین زن و مرد شناخته می شود که در بستر خانواده و همزمان با آن دچار تغییر و تحولات عمیقی در تمامی ابعاد گشته است (کاظمی پور، ۱۳۸۳: ۱۰۴).

سن ازدواج در جهان عموماً در سنین پس از ۲۰ سالگی اتفاق می افتد. ازدواج در سنین کمتر از ۲۰ سالگی به دلیل اینکه فرد در سن آموزش پذیری است و در عین حال از نظر فیزیولوژیک در حال تکامل است، معمولاً به عنوان یک پدیده یا واقعه غیر مثبت در نظر گرفته می شود. در کشور ما نیز علی رغم اینکه بر طبق احکام اسلامی دختران در ۹ سالگی بالغ می شوند و در همان سن نیز می توانند ازدواج کنند، معمولاً قانون گذاران، حقوق دانان و پزشکان معتقدند که این سن حداقل در محدوده ۱۵ سالگی باید باشد. به طوری که قانون حمایت خانواده می گوید:

ازدواج زن قبل از رسیدن به ۱۸ سال تمام و مرد قبل از رسیدن به سن ۲۰ سال تمام ممنوع است. ولی در موردی که مصالحی اقتضاء می کند، استثنائاً در مورد زنی که سن او از ۱۶ سال تمام کمتر نباشد و برای زناشویی استعداد جسمی و روانی داشته باشد به پیشنهاد دادستان و تصویب دادگاه شهرستان ممکن است معافیت از شرط سن داده شود. ازدواج با کسی که به سن قانونی نرسیده باشد، یا عقد چنین افرادی بدون اجازه دادگاه جرم است و مجازات قانونی دارد (جهانگرد، ۱۳۷۴: ۳۳).

همچنین مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۱ در یک طرح پیشنهادی سن قانونی ازدواج

را برای مردان ۱۸ و برای زنان ۱۵ سال اعلام نموده است (واثق، ۱۳۸۲). در همین راستا، ازدواج زود هنگام به دلیل کم تجربه بودن افراد در زندگی اجتماعی، وابستگی عاطفی به خانواده و عدم تکامل فیزیولوژیک بدن می تواند طبقات منفی چون زندگی ناموفق و منجر به طلاق و احتمال مرگ و میر بیشتر نوزادان را به همراه داشته باشد. به طوری که یکی از عوامل موثر در میزان مرگ و میر کودکان، سن مادر است و اگر مادر در دوران بارداری در سنین اولیه و یا انتهای دوره بارداری باشد، احتمال مرگ و میر کودکان افزایش می یابد (قائمی، ۱۳۶۲).

مطالعه حاضر با استفاده از داده‌های سرشماری ۱۳۸۵ و مبنا قرار دادن مزیت زناشویی زنان پاسخگو در این سرشماری به تفکیک گروه‌های سنی و وضعیت باروری آنان در طول دوره زندگی مشترکشان در ۳۶۵ روز گذشته، به بررسی میزان ازدواج و فرزندآوری زنان زیر ۲۰ سال در شهرستان‌های کشور می‌پردازد.

۱-۲- بیان مسئله

ازدواج مبنای تشکیل خانواده یعنی اولین و مهمترین واحد اجتماعی است. با تشکیل این واحد انجام یکی از وظایف مهم خانواده یعنی فرزندآوری آغاز می شود. بنابراین ارتباط ازدواج و تشکیل خانواده با تجدید نسل انسانی (باروری)، بسیار تنگاتنگ است. زمان وقوع ازدواج (سنی که در آن ازدواج اتفاق می افتد)، تأثیر بلافصل و بدون واسطه ی را بر باروری اعمال می کند. معمولاً ازدواج های زودرس یا سنین پایین شروع ازدواج، با میزان باروری ارتباط مستقیم دارد (محمودیان، ۱۳۸۳).

معمولاً وقوع ازدواج در سنین خردسالی، پدیده‌ای است که در اکثر جوامع توسعه نیافته و سنتی روی می‌دهد. این پدیده با وجود برخورداری از کارکردهایی که در برهه‌هایی از تاریخ اجتماعی انسان دارد، امروزه با پیشرفت و تحولات اجتماعی و فرهنگی حاصل از توسعه اقتصادی و صنعتی جوامع و نوسازی و مدرنیزاسیون آنها، از آثار و تبعات آسیب‌شناختی مهمی برخوردار است. عدم توانایی جسمی، روحی و همچنین عدم آمادگی آموزشی و تربیتی

کودکان برای پذیرش مسئولیت اجتماعی و اقتصادی بزرگ و سنگینی همچون همسری (اعم از زن یا شوهر، پدری و مادری)، نه تنها منجر به آسیب‌پذیری و عدم ماندگاری آنان در این نقش‌های اجتماعی گردیده، بلکه سبب سستی بنیان‌های خانواده، وقوع تجربه تلخ اجتماعی، آسیب‌پذیری جسمی و روحی فرد کودک و در نهایت محرومیت‌های اجتماعی و اقتصادی حاصل از انگ بی‌همسری (بیوه یا مطلقه) شده است.

احمدی (۱۳۸۳) پیرامون ازدواج در سنین نوجوانی چنین نظر داد:

ازدواج در سنین نوجوانی عملی است که زندگی فرد را به انحاء مختلف تحت تأثیر قرار می‌دهد. این امر باعث فراهم شدن شرایط بد اقتصادی برای زنان نوجوان شده و از طریق کاهش تحصیلات باعث پیدایش فقر می‌شود. رابسون و پروتاد (۲۰۰۳) معتقدند که ازدواج زودهنگام به زنانه شدن فقر^۱ می‌انجامد. مشکلات حاملگی و زایمان و نیز مرگ و میر مادران در میان کسانی که زودهنگام ازدواج کرده‌اند بیشتر است (هنس ۲۰۰۳، آکپان ۲۰۰۳، میلان ۲۰۰۱). به علاوه ازدواج زودهنگام باعث افزایش میزان باروری زنان شده (ادیمگو^۲، ۱۹۹۹) و سقط جنین نیز در بین مادران نوجوان بیشتر تجربه می‌شود (UNFPA). گذشته از اینها، خشونت خانوادگی و جنسی بر علیه همسران نوجوان معمول تر (هنس^۳، ۲۰۰۳) و احتمال طلاق و جدایی در بین کسانی که زودهنگام ازدواج کرده‌اند بیشتر است (سینگ و سامارا^۴، ۱۹۹۶). (ص. ۳۴)

بررسی وضعیت وقوع و فراگیری این پدیده در ایران نشان می‌دهد که بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۰، ۳/۴ درصد یا حدود ۷۴۶ هزار نفر از زنان واقع در سنین ۱۹-۱۰ ساله حداقل یکبار ازدواج کرده‌اند، که از این مجموع ۸۷۹۸ مورد بر اثر طلاق، همسر خود را از دست داده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

طی مطالعات انجام گرفته در سالهای اخیر مشخص گردیده که حاملگی در سنین نوجوانی یک حاملگی پرخطر است (رضواند، ۱۳۸۸). سازمان بهداشت جهانی در نشریه ای در سال

1. Feminization of Poverty
2. Odimegwu
3. Hans
4. Singh & Samara

۱۹۷۱، سنین ۳۰-۲۰ سالگی را سن سلامت برای بارداری و سنین زیر ۲۰ سالگی و بالای ۳۵ سال را سن خطر برای مادر و کودک بیان کرده است (آشفته تهرانی، ۱۳۶۴). بررسی اطلاعات مرکز آمار ایران نشان داده است که میزان مرگ و میر مادران، در مادرانی که در سنین نوجوانی به سر می‌برند، بیشتر از سایر گروه‌ها بوده است و همچنین بین سن مادر و میزان مرگ و میر جنین ارتباط مستقیم برقرار است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵). بر اساس سرشماری ۱۳۹۰، از مجموع ۷۶۳۲۲ فرزند زنده که در ۱۲ ماه گذشته توسط زنان ۱۹-۱۰ ساله به دنیا آمده، تنها چیزی حدود ۶۴۷۳۰ مورد از این فرزندان در حال حاضر زنده هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

برنامه توسعه سازمان ملل متحد کشورها را بر اساس میزان شاخص توسعه انسانی به گروه‌های کشورهای با توسعه انسانی بسیار زیاد (کانادا، سن قانونی ازدواج دختران در این کشور در سال ۲۰۱۱، ۱۸ و میانگین سن ازدواج در سال ۲۰۰۶، ۲۶/۶ سال)، کشورهای با توسعه انسانی زیاد (ترکیه، سن قانونی ازدواج دختران ۱۷ و میانگین سن ازدواج در سال ۲۰۰۳، ۲۳/۴ سال)، کشورهای با توسعه انسانی متوسط (هند، سن قانونی ازدواج دختران در سال ۲۰۱۱، ۱۸ و میانگین سن ازدواج دختران در سال ۲۰۰۵، ۲۰/۲ سال) و کشورهای با توسعه انسانی کم (زیمبابوه، سن قانونی ازدواج دختران ۱۶ و میانگین سن ازدواج آنها در سال ۲۰۰۶، ۲۰/۸ سال) تقسیم می‌کنند. در گزارش سال ۲۰۱۱، ایران در گروه کشورهای با توسعه انسانی زیاد قرار گرفته است (دفتر عمران سازمان ملل^۱، ۲۰۱۱).

بنابراین با توجه به اینکه ازدواج در سنین نوجوانی برای دختران دارای تبعات منفی زیادی است، در مطالعه حاضر در پی آن هستیم که با مطالعه الگوی فضایی شیوع ازدواج در بین زنان کمتر از ۲۰ سال و فرزندآوری آنان در شهرستانهای کشور در سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، به بررسی میزان ازدواج و باروری دختران نوجوان در شهرستان‌های کشور بپردازیم.